

LŐRINCZ GYÖRGY (1946) Székelyudvarhely

LŐRINCZ GYÖRGY

Bécs fölött a Hargitát...

...Nagyon várta a vasárnapot. Már korán felébredt. Borotválkozás közben kinézett az ablakon, ömlött a fény, gyönyörű tavasz végi nap volt, amikor örömforrás már a létezés maga is. Gondosan öltözött – ekkor még nem ismerte a Bencze feleségét, igyekezett komoly férfihoz illő, jó benyomást tenni rá –, sejtette, tudta azt is, fontos ez a nap, a templomban is megismerkedhet néhány emberrel. A lányoknak, akikről már Benczétől hallott, már hét közben megvette az ajándékokat, viszont úgy határozott, hogy a virágot, amelyet a Bencze feleségének visz, majd csak a templomozás után, útban a lakás felé veszi. Ha nem is akarta bevallani, rendesen izgult. Részben mert először hívták meg Bécsben egy családhoz, de kíváncsi is volt, hogy milyen egy már „megalapozott” bécsi magyar család otthona, és részben azért is, mert nem tudta azt sem, kikkel találkozik, találkozhat majd a templomban. Viszont sejtette azt is, sok szempontból lényeges lehet az első találkozása a „bécsi magyarokkal”.

Korán érkezett. A téren még ki sem pakoltak az árusok, a vendéglők, kávézók sarkában többnyire egymásra rakva álltak az asztalok – az egész Stefanplatz csak ébredezett. Csak néhány, többnyire dél-amerikai utcazenész s koldus várakozott a székesegyház általuk már ismert s fontosnak tartott ajtóinak és tornyainak bejáratánál, a későbbi forgatagra számítva. Mint mindig, most is megcsodálta a Szent István-templom csodálatos, minden képzeletet felülmúló szépségét, robusztus nagyságát, ettől majd máskor, később se tud soha szabadulni. És hogyha egy percre meg tudott feledkezni arról, hogy Bécs a magyar jobbágy munkájából is épült, szépnek is látta. De arról persze már alig tudott megfeledkezni, hogy még Bécset is jutalmazták Trianonban. Egy ideig egyedül lézengett, aztán ahogy közeledett a szentmise ideje, itt is, ott is, a tereken megjelentek az első napernyős asztalok, szállingózni kezdtek az emberek is, egyre több magyar szót hallott. Férfiak, nők, egész családok érkeztek, s mintha csak otthon lennének az egykori szülőfalujukban vagy erdélyi városokban, régi ismerősökként már messziről megszólították egymást, csoportokat alakítottak ki, átszóltak egyik csoportból a másikhoz. – Hogy vagy, Kulcsár Pista? – hallotta. – Még szeret-e az asszony? – Én jól – válaszolta a Kulcsár Istvánnak nevezett markos, kemény férfi, nevetve –, azt tőle kell megkérdezni. – Hát a Fancsali házaspárt hol hagytátok?

- Geréb Andrást?
- Zombor Mátyást?
- Ülkei Gézát?

Csapó András akaratlanul is ránézett a Kulcsár Istvánnak nevezett férfi kezére – talán kőműves vagy építész lehetett –, nagy, bütykös, kidolgozott lapátkezei voltak. Ez később valóságos szokásává vált. Valahányszor csak Bécsben valaki magyarral találkozott, az első pillanatok, arcok, tekintetek látása után a szeme mindig az illető kezére röpött, valami furcsa belső készítésre a kéz nagyságát fürkészte. Vagy hogyha a kéz önmagában nem árulkodott semmiről, a kézfogás során a bőr tapintásából, keménységéből próbált következtetni az illető munkahelyére. És szomorúan állapította meg, hogy legtöbbször általában nagy, kemény, durva tapintású, bőrkeményedésekkel tarkított kezekkel találkozott. Értelmes arcú, tiszta szemű emberek voltak

mind, de a sok munkától lelassult, nehéz mozgásúak. Olyanok voltak pontosan, mint a világon mindenütt azok, akik a munkából, és nem a szavakból éltek, élnek. Akik talán már bőrkeményedéssel a kezükön születnek. S akiknek – fűzte hozzá – egyetlen örömet a napi nehéz munka után az asszonyaikkal eltöltött órák, éjszakák jelentik.

A beszélgetés igazából majd a szentmise után teljesedett ki. A Német Lovagrend kápolnájához közeli kis tér tele volt szabadtéri asztalokkal, a gyermekek fagyaltoztak, hancúroztak, a felnőttek kávéztak, söröztek. Összeszokott társaság volt, számon tartottak s tudtak egymásról mindent. Mint kiderült, többnyire gazdasági menekültek voltak mind, komák, szomszédok vagy rokonok, barátok, és ahogy a későbbi szavaikból kiderült, öntudatosak is, foglalkoztatta, fájt a magyarságuk. Erdély. Ez minden második szavukban, mondatukban téma volt. Az elhagyott otthon. Az elhagyott Erdély. Ahogy Ceaușescu neve is. Leült egy fehérre festett asztalhoz, akaratlanul is hallgatózott, várt. 1978-at írnak – gondolta –, s hiába volt ötvenhat, amikor én még nem is léteztem, hatvannyolc, a kisember számára nem történik semmi érdemleges. Kelet-Európa ugyanúgy nyögi az igát, mint korábban is, századokon át. Kelet-Európa mozdulatlan. Mintha betonba öntötték volna. Végigfuttatta a szemét, megfáradt emberek ültek körötte, ahogy akár otthon is ülhetnének. Megfáradt, kiszipolyozott arcú, kemény magyarok. Csak a díszlet volt más. Hogy a mélyben történnek, történhetnek dolgok? Ki látja azt? A kisember számára az látszik – gondolta –, hogy Európában a francia diáklázadások után a kommunista pártok megerősödtek, egyre nagyobb teret nyernek. Latin-Amerikában zászlót bontottak a kommunista forradalmi mozgalmak, Che Guevara, Castro ikonok, az eszméik tovább hódítanak. Afrikában gyarmatbirodalmak hullnak szét. És ahogy egy hajdani, egykori kolozsvári iskolatársa mesélte, akinek az apja mérnökként ott dolgozott Afrikában, az emelődaruk még évtizedek múltán is ugyanúgy állnak az elhagyott gyarmatokon, ahogy a gyarmattartóik ott hagyták. És addig állnak majd – hallotta az osztálytársa hangját –, amíg, az apja szerint, állva megeszi őket a rozsda, vagy maguktól ledőlnek.

Megborzongott még most is az egykori szavaktól s a jövőbe látó folytatástól is:

- Mikor lesz ott élhető élet, Csapó? Ezt mondd meg!
- És mikor jut nekünk is élhető élet?!

Bencze Áron az utolsók között érkezett. – Rég vársz? – kérdezte, de választ sem várva, kézfogás közben megfogta a kezét, s húzta is magával. – Ismerkedjete meg – mondta, és bemutatta először a közel álló, majd a távolabbi férfiaknak. – Alig kaptam parkolóhelyet – magyarázkodott –, már azt hittem, nem is érek el.

– Az asszony ráfeküdt a pizsamádra! – mondta a Kulcsárnak nevezett. – Ne kertelj, mondd meg az igazat!

– Lyukra futottál – mondta egy magas, barna mosolygós arcú, szőke férfi is –, s már nem tudtad abbahagyni!

Bencze Áron elégedetten felnevetett. Otthoni mondat volt, amelyet bármely székely faluban mondhatnának, s a hatás is ugyanaz volt.

– Mikor és hogy érkeztél? Hol voltál eddig? Honnan vagy? – hangzottak újra és újra a kérdések. A társalgás megélénkült, lapogatták a vállát, úgy fogadták, mint régi ismerőst. – A mise után majd elmondasz mindent – mondták. Háromszékiek, csíkiak, udvarhelyszékiek voltak szinte mind. Bécsi magyarok. Egy csöppnyi Erdély. De már kászálódtak is fel, indultak befele. – Hát ezt is megértem – gondolta. – Magyar misén vagyok Bécsben.

Elérzékenyült. A fiatal pap – ez is székely, súgta Bencze – a megmaradásról beszélt. A magyar életről, Bécsben. Amely, mint mondta, itt is nehéz. Szét-

szaggatottságunk, ötfele szakítottságunk az életünk olyan próbája, mint a mesebeli királyfié. Rákérdez, hogy, hogyan és miként neveltek, nevelnek minket. És mi ezen a mesebeli üveghegyen megpróbálunk felfele kúszni, nap mint nap. (Ezt a mesebeli üveghegy asszociációt azután, valahányszor csak gondoljai adódnak, újra és újra megálmodja. Éjszaka sokszor arra ébred, hogy amikor eléri a csúcst, elkezd zuhanni róla. Az ujjbegyei véreznek, cafatokban lóg a bőre is, nincs már köröm se rajtuk. És csurom vizes a pizsama, és csurom vizes az ágy.) – S mindez olyan – folytatta a pap –, mintha homokhegyet próbálnánk építeni, homokból, hogy megmaradhassunk. Mert magyarnak maradni olyan érték, amiről önmagunktól nem mondhatunk le soha! Amitől kevesebb lenne a világ is, ha már nem léteznénk.

Hatásszünetet tartott. Körülnézett az apró gyülekezeten, Csapó arra gondolt, a történelem tanúsága alapján vajon igaz-e ez. Vajon a környező népekből hullatna egy is, valaki is egy könnycseppet is értünk? De a fiatal pap már figyelmeztetőn fel is emelte a kezét: – Bécsújhelytől Lujzikalagorig laktuk be ezer évig ezt a földet, sőt, el egészen Csöböröcsökig, s erről nem feledkezhetünk meg soha! Még Bécsben sem – fűzte hozzá.

– Soha! – ismételte meg.

Az orgona felharsant, és felzúgott a magyar ének.

Kilúdbőrözött még a teste is, kirázta a hideg. Körülnézett. A tekintetekből, arcvonásokból megpróbálta kiolvasni az érzelmeket, hogy mások is ugyanúgy éreznek-e, ahogy ő. Üres, kiürült tekintetek meredtek a csöndbe! Mintha nem is hallanák, hallották volna a pap szavait.

Aztán arra lett figyelmes, hogy Bencze oldalba böki.

– Kint majd le kell ülni – suttopta.

És a kezével a száját eltakarva hozzáfűzte azt is:

– Ez is a szertartáshoz tartozik, nem illik elmenni. Egy héten egyszer kibeszéljük magunkat, erőt, biztatást gyűjtünk egy újabb hétre. – És elnézett ő is valahova messzire.

Csapó azonban ekkor már odahaza volt. És a mise hátralévő részében ott is maradt. Arra gondolt, vajon most hol lenne, mit tenne, hogyha az érettségi után nem jön el, és odahaza marad, Kolozsváron. Egyetemista lenne, vagy katona? S ha katona, egyszerű közkatona vagy tiszt? És vajon a volt osztálytársaival mi van? Hová kerültek? Ki hová jutott be közülük, s hányan? A szülein s a nagybátyján kívül nem mert írni senkinek. Nem akart gondot okozni. Különböző történetek keringtek, már amikor odahaza volt is, hogy miként és hogyan buktatták le egyesek vétkesen a barátait, vagy szándékosan a haragosaikat, volt főnökeiket egy-egy elküldött képeslappal, üzenettel. „Minden el van intézve, várlak!” Vagy: „A kicsi megszületett, Balázs Svédországból üzent.” És az is valószínű, hogy e történetek közül néhány meg is történt. Főleg a bosszúra szomjazók vagy gyűlölködők közül. De hogy kivel és hol, olyan személyt már nem ismert senki. Azt viszont megtapasztalta ő maga is, hogy a levelei nem jutnak el még a szüleihez sem. Az egyetlen levél, ami visszajelzésként hozzá érkezett, az anyjának a Bencze címére küldött levele volt, és bár ne érkezett volna meg az se. Hisz több volt benne a sértő bántás, mint az együttérzés vagy a törődő biztatás! Hogy forrófejű volt és meggondolatlan, abban, persze, igazuk is volt. De azt már nem tudta senki odahaza, hogy alig úszta át a Dunát, ahogy a jugoszláv partra lépett, abban a pillanatban már ő is csak hazalátott. Csak hazalátott és hazagondolt. Viszont ha hazagondolt, ha nem is rögtön, átvillant benne a „vasfüggöny” léte is. A szívében attól a pillanattól „naplót vezetett”, egy képzeletbeli füzet lapját kétféle osztotta, egyik oldalra felírta: *veszteségeim*, a másikra meg: *lehetőségeim*. A veszteséghez beírta: *elveszítettem talán örökre a barátaimat. Nem láthatom – ki tudja, meddig – a szüleimet. A szülőfalumat! És Kolozsvárt!* Majd elgondolkozott, a veszteségei-

hez még beírta azt is rögtön: *Kolozsvár = Egyetem*, s zárójelben megjegyezte: (*valószínű, sosem végzek egyetemet*). A lehetőséghez beírta: *egyelőre kutyát sétáltatok*.

Ezt variálta, egészítette ki a lehetőségek és akadályok függvényében később, nap mint nap a valóságban is. És ha nem kertészkedett vagy sétált a kutyákkal, nem üldögélt a cukrászdában Eszterre várva, bárhol volt is, minden fontos döntése előtt gondolatban egyezkedett az anyjával. Valami megmagyarázhatatlan, furcsa kényszert érzett, hogy megbeszéljen mindent az anyjával. Hogy jóváhagyásával ő igazolja döntései helyességét. És persze Horgas Eszter! Újabban ott tartott, hogy egy egész oldalon, mint Nap az égen, csak két szó: Horgas Eszter neve szerepelt! S zárójelben: (*vele egyetérthetsz, anyám?*)! Egy másikon meg: *Bécs – napi teendők*. Így, mintha csak sorjázának a napi gondjai. A napi teendői közül az első helyen a nyelvtanfolyam állt, s mert a honvágy is örökösen ott leselkedett, kísértette, figyelmeztetőül egy külön lapot is nyitott: *HONVÁGY = CEAUŞESCU*. Ettől egy kicsit feloldódott a benne lévő feszültség, meg is nyugodott. Majd nyitott egy újabb oldalt *Stratégiák* címmel! A stratégiákhoz beírta: *rövid távúak és hosszú távúak*. A rövid távú címszó alá beírta: *az első dolog: megnősülök!* Elmosolyodott. Még most is visszaemlékezett, ahogy nézte a szavakat, váratlanul úgy érezte, nem tükrözik eléggé a gondolat jelentőségét, ezért kétszer, háromszor is aláhúzta. Majd nem elégedett meg még ezzel sem, kiszínezte, és öt felkiáltójelet tett a szavak után. Amikor viszont ezzel is végzett, elgondolkozott, eljátszott a gondolattal, próbálta kitalálni, hogy hangzik mindez mások számára. Elképzelte azt is, mit szólnának a szülei egy ilyen bejelentéséhez. Majd, miután Bencze Áronnal találkozott, s bejelentette nőülési szándékát, miközben vitatkozott vele, odaírta: *ÉN, Csapó András, nő ember leszek. A nőm – avítnak találta a szót, ki is húzta rögtön. – A lány – majd egy pillanatnyi szünet után jelzőt is tett a szó elé –, a csodálatos lány, akit szeretek, Jugoszláviából származik. Magyar.* Majd odagondolta rögtön azt is: *meg lenne elégedve velem Borbáth!*

Borbáth számára magyarságában külön mérce volt. Pontosabban: Borbáth számára nemcsak mérce, maga volt a magyarságra vigyázó lelkiismerete. A cigányosan fekete szeme, gunyoros tekintete ott virrasztott a halála pillanatától fölötte, s a homlokára felfutó ráncok alól hol jóváhagyón, hol elutasítóan mindegyre rávillant. Minden gondolatát, döntését ellenőrizte, felügyelte, vigyázta. Mint a kalitkában tartott madár, amely néha-néha megjelenik a kalitka ajtajában, ott rejtőzködött az agya sötétkamrájában, s ha ő, Csapó András valami, még önmaga számára is nem tetsző dolgot tett vagy csak gondolt, az arca rávillant, rászólt. „Na, na” – mondta, s már föl is emelte fenyegetően a csak rá jellemző sajátos, nagyon vékony és nagyon hosszú ujjait. S talán a pap szavai hatására is most: „Nemcsak a gyermekeim, az unokáim is magyarok lesznek!” – villant át rajta az újabb gondolat. „Ha már minden más út lezárult is a magyarságom előtt, ez egyedül csak tőlem függ! Csak tőlem!” Hogy a gyermekeit majd magyarnak neveli, ha minden kötél szakad is, ez elégedettséggel, megnyugvással töltötte el. És beugrott rögtön az is: „Anyám is tud majd beszélni velük!” Ettől az újabb gondolattól még jobban felvillanyozódott, hirtelen megvilágosodtak, külön fényt kaptak tudatában a szavak. Elringott benne a nyugalom. Aztán a „hosszú távú stratégiáira” gondolt, és nyugtázta: „Ha szerencsém van, öt éven belül megkapom az állampolgárságot. Ha ez nem sikerül, tehát nincs szerencsém, hogy láthassam az otthoniakat, előbb-utóbb le kell mondanom a román állampolgárságról. Ha viszont lemondok a román állampolgárságról, kiszolgáltatom magamat, ha valamilyen nem tetsző dolgot vagy államellenes kijelentést teszek, sosem kapok beutazási vízumot. Ha...” Nem folytatta. A szavak gúzsba kötötték még a vágyait is. Gondolatban most visszafordította a lapot arra az oldalra, ahol Eszter neve

volt, behunyta a szemét, kinagyította a betűket egészen nagyra, különböző színekbe mártotta külön-külön is azokat. Álmodozott.

– Na, gyere – hallotta meg a Bencze hangját.

Összerezzent. Kijózanodott. És Csapó már tudta, egy ideig, talán évtizedekig nem fog változni semmi az életében. És ha nem fog változni semmi, ha nem akar a honvágyba belebolondulni, minél kevesebbet kell hazagondolnia. Mert haza aztán valóban nem szökhet. Nem adhatná meg a román államnak ezt az örömet. És ezért már ott és akkor elhatározta, hogy csak olyan dolgokra szabad gondolnia, összpontosítania, ami megvalósítható.

Ahogy a misére érkezettek kijöttek az apró kis kápolnából, amely az emberi kapcsolatok hálójában most már egy új dimenziót jelentett Csapó számára, s rövid beszélgetések, kézfogások után szétszóródva leültek az asztalokhoz, leültek ők maguk is. Bencze azonban rövid tévovázás után talán rájött, hogy ilyen körülmények között a legnehezebb ismerkedni, hisz bárhogy szeretné is, nem mehet oda minden asztalhoz, ahol már a családok barátokként helyet foglaltak, foglalnak. Ahogy megitták az időközben megrendelt kávé, váratlanul felállt, karon fogva még elvezette néhány asztalhoz, futólag bemutatva, majd azt mondta: – Végül is nincs miért leülni. Ha leülsz, akkor már nem tudsz ismerkedni. Most már ismert vagy, s ismersz néhányat, s ha majd vasárnaponként idejössz, megismersz mindenkit.

És ebben igaza is volt. Elköszöttek az ünneplő társaságtól, akiknek mindez talán a vasárnapi szertartáshoz tartozott, s elindultak a parkoló fele. Bencze viszont, ahogy túltette magát ezen a kényesnek tűnő döntésen, mintha az egész mise alatt csak ez foglalkoztatta volna, rögtön felszabadultan rá is kérdezett:

– No, szóval nősülni akarsz? És ki az ara? – És rácsapott a hátára.

Csapó érezte a kérdés könnyed felületessége mögött a rejtett iróniát, de úgy tett, mintha nem venné észre: – Jugoszláviai magyar lány – felelte hivalkodón.

– Nocsak, nocsak – mondta Bencze fölényeskedve. – És hogy és hol került sor a megismerkedésre? Talán valamelyik parkban...

Csapó András, akinek ebben a pillanatban a legnagyobb és a legkomo-lyabb gondja, maga az élete értelme a szerelem volt, elmondta.

– És szőke, mint a nyár? – kérdezte újra oldottan Bencze.

Meglepődött, megtorpant, már-már visszakérdezett: – Honnan tudod? – Talán láthatta őket valahol? De Bencze rávillanó, gunyoros tekintetéből rájött, hogy csak sejtés az egész, gonoszkodó kérdés.

– Igen – mondta –, valóban szőke.

– Csillagszemű?

– Az.

– És nyakig vagy benne? Fülig?

– Így igaz – válaszolta Csapó András elkomolyodva, mert most már kezdte bántani Bencze nyeglesége.

– Embör! – váltott otthoni és kedélyes hangra Bencze –, azt tudod, úgy-e, hogy a 20. században vagy?

– Igen.

– Láttad, úgy-e, ezt a sok kuplerájt Bécsben?

– Mit akarsz ezzel mondani?

– Azt, amiért létrehozták azokat. Nem otthon vagy, ahol társ kell és test kell, mert csak ketten tudtok átnyomorogni egy életet, érted! Érted?

És ránézett. Látszott rajta, hogy komolyan, sőt nagyon komolyan gondolja, amit mond, viszont talán Csapó tekintetéből rájöhetett, hogy nincs amiről

és amiért beszélnie, Csapó egy másik világban, dimenzióban van, így hát rögtön folytatta is:

– Jól van, na! Én is voltam fiatal, persze.

És úgy hivatkozott a vénségére, mintha az a pár év, életkoruk különbsége valóban öregséget jelentene: – De azért esténként sétálj csak el néhány bécsi parkba, hogy halld, hogy a kupikon kívül is hány nyelven sóhajtoznak...

Szerencséjére ekkor egy virágüzlethez értek, s Csapó megszakította a további kioktatást, rászólt Benczére:

– Be kell mennem egy pillanatra – mondta, és az üzlet fele intett a fejével.

Bencze már-már csodálkozva rákérdezett: – Minek? – de aztán előbbi kedélyes, fölényes hangján azt mondta: – A kis jól nevelt.

Az idegenség megélésének az emigrációban, a már ismert és ismertetett tízparancsolaton túl, az évek során különböző személyekre és csoportokra szabott módosítai alakultak ki. Az arisztokrácia tagjai, akik még rögtön a második világháború után érkeztek, s osztrák kapcsolatokkal, rokonsággal is rendelkeztek, töretlenül őrizték a magyarságukat. Az identitásuk nem jelentett kihívást számukra. Többnyire magasan képzettek voltak mind, több nyelven is beszéltek, nem voltak beilleszkedési gondjaik. Az ötvenhatosok nagy többségének sem. Bécs nem volt olyan távol a szülőföldtől, hogy megfélelmezhetek volna a magyarságukról. Viszont az újonnan érkezettek, akik az elcsatolt területekről jöttek, s akiknek már nem voltak emlékeik a Trianon előtti Magyarországról, és életkoruk miatt nem élték meg a későbbi négy évet sem, a kisebbségi lét sérüléseitől függően az alkalmazkodás különböző útjait választották. Azok, akik már eleve hiányos magyar öntudattal, hiányos magyar és német nyelvtudással érkeztek, s szinte minden szempontból kiszolgáltatottak voltak, nagyon nehezen és lent, mindennapos önfeladással kezdték a beilleszkedést a befogadó társadalomban. Ezek közül sokan tudatosan vállalták és sietették a beolvadást. Úgy hitték, félszeg igyekezetükkel, meghasonlásaikkal elnyerhetik a környezetük szimpátiáját? Ami viszont általánosan jellemző volt szinte minden csoportra, hogy az elért sikereiket fölnagyították, a bukásaikat, munkahelyi nehézségeiket, a mindennapos megaláztatásaikat elhallgatták. Sok volt közülük az olyan is, akiknek az élet megélése helyett, sorozatos bukások után csak valamelyik köztemető jutott. Ezekről viszont nem beszéltek. Mintha közfogadalmat tettek volna, és azzal védték elsorvadó életösztöneiket, hallgattak róla. Talán mert elfuserált életükre emlékeztette őket? Arra, hogy nap mint nap feladnak valamit önmagukból, hogy ne kerüljenek ők is néma társként a különböző temetőbe? Vagy arra, hogy kevés híján ők is ott lehetnének? Hogy az eljövételük, a kivándorlásról hozott döntésük nem volt megfontolt, átgondolt? A jövőjükkel kapcsolatos vágyaik, elképzeléseik túlzottak voltak? Túlbecsülték önmagukat, s nem azt kapták, amit odahaza elképzelték? Viszont az is igaz, hogy a szakemberek s az egyetemet végzettek közül többen valóban sikeresek is voltak. De sikeres emberek voltak azok is – és ezt már odahaza megtapasztalta –, akiknek megdöbbenéssel, ahogy megkapták az állampolgárságot, s ezzel a határok megnyíltak számukra, életük igazolásaként is, az útjuk először haza vezetett. Hiába éltek több száz kilométerre az egykori hazától, az egykori közösségüktől, előttük, vagyis saját volt közösségük előtt akarták igazolni egykori döntésük helyességét. Igazát. És mindezt nem szerényen, megfontoltan, hogy ne ébresszenek fájó vágyakat, hanem hivalkodóan, a kivagyiságukban megfűrösztve. Többnyire nagy, bérelt autókkal érkeztek – amit persze az otthoniak nem tudhattak –, s a bekapcsolt és maximálisra erősített hangszóróikat bömböltetve flangáltak a városok, falvak utcáin, terein. A templomok, vendéglők, színházak, cukrászdák s a volt munkahelyeik előtt. A füstöt okádó és maga után fehér vagy sötét felhőt

köhögő-pöfögő Trabantok, hörgő motorral túráztatott, rázkódó vagy széthulló Daciák között fokozták az otthoniak elvágyódását. Persze akik meghaltak vagy az élet nehézségeiben elbuktak, azok nem teheték ezt. De akik igen, még Bécs építészeti remekeit, az Alpok kékbe fénylő havas csúcsait, de akár a svájci tavakat is saját sikeres életük megjelenítésének háttereként adták el az otthon maradottaknak. Az otthoniaknak, akiknek évről évre egyre nehezebb lett az élet, s nem remélték már azt sem, hogy valaha élhető életet élnek, nemhogy valaha is láthatják Bécset vagy a havas csúcsok közt sífelvonók zajától hangos Alpokat. Igen, azok előtt büszkélkedtek, akik ugyanakkor magukban azt élték meg, hogy félelmeikkel, gyávaságukkal vagy saját rossz döntéseikkel örökre lemaradtak, lemaradnak valamiről. S miközben mindkét csoport igazolni akarta döntése helyességét, egy beteljesületlen vágy lesz az egész életük, örökös sóvárgás a lehetetlen után.

Bencze Áron az idegenbe szakadt, sorstalan ember legtökéletesebb példánya volt. Tanítóképzőt végzett, mint az apja, anyja, de miután végzett, mert egy tanyára akarták kihelyezni, rögtön váltott. A kisvárosban, ahol a tanítóképzőt végezte, a művelődési ház, épp, amikor a kihelyezés folyt, pincér- és fodrásztanfolyamot szervezett, s Bencze Áron gondolkodás nélkül jelentkezett rá. Ráadásul nemcsak jelentkezett, sikerrel el is végezte azt. Majd kisebb huncutsággal, jó összeköttetéssel és hízelgéssel a kisváros híres, egyetlen, a kisvárost átszelő folyó nevével büszkélkedő, élőzenével, tánccal is szolgáltató vendéglőjébe, a Küküllő Szállodába került. Könnyen ismerkedett, és egy fél év után a fél város a barátja volt, a másik fele pedig a kegyeit kereste. Itt ismert meg rendőröket, nőket, titkosszolgákat, kurvákat. És az itt szerzett összeköttetései révén kapott majd útlevelet is. Csapó András, aki eszmélése óta arra törekedett, hogy megértse a környező világot, értelmezze és elhelyezze önmagát benne, ahogy kezdte megismerni Bencze jellemét, egyre többször és többször csalódott benne. Segítőkézsége és kedvessége ellenére néha már-már nemcsak idegenkedett, gondolatban el is határolódott tőle. Sőt, a családról, magyarságról szóló elszólásai és döntései alapján valami furcsa, riasztó kettősséget fedezett fel. Bencze azok közé a kitelepedett magyarok közé tartozott, akik – talán védekezésül az élet nehézségei ellen – nem mélyültek el a mindennapok értelmezésében. Úgy volt jó minden, ahogy volt. Az elhangzott szavaiból sokszor úgy tűnt, még álmai sincsenek. Nem tervezett, nem töprengett, nem viaskodott, a mindennapok lehetőségeinek függvényében élt. Élte és újraélte a napok egyhangú rítusát. Tudta és elfogadta, hogy valójában ezek az apró történések jelentik a nagybetűs Életet, s bonyolult lelki töprengések nélkül igyekezett a legtöbbet kihozni a sors kínálta esélyekből. A lehetőségek embere volt, aki a szó legtágabb értelmében, ha alkalma és lehetősége nyílt, könnyedén, gondolkodás nélkül megcsalta a feleségét, sírt, ha sírnia kellett, bocsánatot kért, térdre vetette magát, ha az mégis megsejtett valamit, viszont dolgozott, dolgozott. Szeretett dolgozni, nagyokat kacagni, szerette a munkahelyét, amely színes volt és szórakoztató, ahol különböző embertípusokkal találkozhatott, de megfogott minden más munkalehetőséget is, és a nőkkel kapcsolatos kis vagy nagy huncutságokon túl valóban a családjának élt. A felesége, akit nemsokára Csapó András is megismert, talán sejtette, tudta, ismerte a férje kisebb csínytevéseit, átveréseit, de ahogy Csapó megtapasztalta, sose foglalkozott vele. Nem kételkedett, nem gyanakodott. Vagy legalábbis úgy tett, de az is lehet, túl volt már azon, hogy saját gyanakvásaival tetőzze gondjait. Kutassa, lesse a férje rejtett gondolatait. Ahogy már túl volt az apró hiúságokon is, s még ha néha ő, Csapó András később viccesen ugratta is – mert már-már bosszantotta a nő Benczébe vetett végtelen bizalma –, egy-két keresetlen szóval mindig le-

rázta magáról: – Hát ilyen, no. Nagy természetű. Mit lehetne tenni vele? –
 Vagy: – Lúdnyom nem látszik a vízben, jut is, marad is.

Majd hozzáfűzte azt is:

– Szerencsére nem fogy és nem kopik.

Egyfajta álmétkodó, anyás, megbocsájtó szeretettel nézett fel a férjére, akinek tömött fekete bajsza, homlokába hulló göndör haja, széles, domborodó mellkasa valóban férfias jelleget kölcsönzött. Viszont az is igaz, hogy ez a macsó férfi, ahogy Csapó magában nevezte, alig hogy belépett az ajtón, otthon már, mintha az ajtó előtt kicserélték volna, doromboló macskává vedlett, s mint legfőbb kincsét, úgy cirógatta, hízelegte, duruzsolta körbe az asszonyát. S ahogy később Bencze Ágnes nemegyszer fogalmazott s hangsúlyozott is: – *Az én férjem!* – S majd azzal folytatta: – Ha összevettem a jó és rossz tulajdonságait, szokásait, mégiscsak a jó van túlsúlyban. – S bár, ahogy a szavai- ból kiderült, sejtette, tudta, hogy néha, főleg hogyha nőkről van szó, valóban átveri: „a nőket még előttem is nőnek nézi, ráadásul ha a nőkről van szó, hazudik, mint a vízfolyás, én is látok, András, nehezen is szoktam meg, viszont itt áll mellettem. A család mellett. A család mellett a Nagy Idegenségben.”

Egy szó, mint száz, Bencze Áronnak nem volt szüksége Csapó Andrásra az önazonossághoz, önmaga megismeréséhez – ismerte önmagát. Csapónak annál inkább. Csapónak mindig csak egy barátja volt, ahhoz talán túlzottan is ragaszkodott, s ha csalódott, akkor azt hitte, az egész emberiségben csalódott. Bencze Áron meg tudta különböztetni a barátot az alkalmi társtól, de az alkalmi társat is barátként tudta kezelni, bárkivel beszélt vagy társalgott, el tudta hitetni, hogy abban a pillanatban számára a világon valóban ő, és amit mond, az a legfontosabb. Vagyis az igazság birtokosa, letéteményese az illető. És csak egyetlenegy igazság van, amit az mond. A kivétel egyedül Csapó András volt, persze. Bencze Áron nemcsak a nőkről vallott és eszményített gondolkodásáért kezelte gyermekként Csapó Andrást, látta, hitte és tudta azt is, hogy éretlen, mint a zöld alma. Ezért próbált rajta segíteni is. Viszont Csapó, aki valóban tapasztalatlan és éretlen volt, de tele megvalósításra váró vágyakkal és eszményekkel, ezt úgy élte meg, mintha épp Bencze lenne az, aki nem tud a mindennapok fölé emelkedni, éretlen gyermekként éli az életét, minden nagy összefüggés, cél és távlatok nélkül. Ráadásul nemsokára szembesült azzal is, hogy Bencze nemcsak a nők felé s előtte játssza meg a domináns hímet, de könnyed és felületes a fajtájával is.

De ne menjünk előre az időben.

Ahogy elértek a parkolóig, Bencze az egyik elegáns autónál váratlanul megállt. Először úgy tett, mintha a kulcsot a kezében rázva, az autóban gyönyörködve elmenne mellette, aztán ahogy meghaladta, mintha csak elvesztett volna valamit, hirtelen megtorpant, elégedetten szembefordult az autóval, aztán megállt:

– No, mit szólsz? Hát ez az én kis jószágom!

És gyönyörködve megfürdette az autót a tekintetében. És a tekintetét Csapó szemében.

Aztán rögtön hozzáfűzte azt is:

– Az asszony persze nem tudja, hogy pontosan mennyit is adtam érte, és azt se, hány éves az autó, de hát egyszer élünk... Nem mindegy, hogy mivel s hogyan érkezik, ha valahova érkezik az ember!

S mindezt úgy mondta, mintha napjában fogadásokra járna. Majd megtoldotta azzal:

– Ebben a szaros világban mindez státus! Ismerem az életet, erre még a nagymenők is rájátszanak.

Lehajolt, az ujjbegyével letörölt egy láthatatlan porszemet a fényszóró üvegéről, fölegyenesedett, tekintetével végigsimított az autón, majd fürkészőn

Csapó szemébe nézett. Csapónak valóban elállt a lélegzete is. És ezt nem is rejtette el. Odahaza ekkor még az ottani párhuzamos világban a Trabantok és Daciák ideje volt. És eddig ő többnyire csak Trabantban s néha Daciában ült. Trabantban, amelynek a kilométerórán kívül nem volt műszerfala sem. Bencze kinyitotta az ajtót – Parancsolj! –, majd finoman becsukta kintről. Aztán beült ő is, indított, bekapcsolta rögtön a rádiót. A rádió hangjára villogni kezdett a műszerfal is. Egy porszem sem volt rajta.

Elindultak. Nemsokára elhagyták a belváros gazdag és gyönyörű bérpalotáit, klasszikus nagypolgári házait, először kertek házak közt suhantak, majd Bécs új negyede, a Wienerberg fele vették az irányt. Ez már a tömbházak világa volt. Akár odahaza, Kolozsváron is. Aztán nemsokára meg is álltak az egyik előtt.

– Hát itt lakunk, no – mondta Bencze. – Nem nagy eresztés – mutatott az egyik tömbházra –, de a lakás is olyan, mint az étkezés... Nem látszik, hogy mit és mennyit ettél. Viszont ajtó van rajta, amelyet ha becsukunk, bent már a mi világunk.

Valójában ezzel a „mi világunkkal” kezdődtek a bajok Csapó számára is. Mert alig léptek be a kis kétszobás tömbházlakásba, bent Csapó épp csak bemutatkozott Bencze Áron meleg, fekete szemű, barnapiros, szelíd, mosolygós arcú feleségének, még föl sem oldódott az idegen környezetben, nemsokára azzal szembesült, amit már Bencze elejtett szavaiból rég sejtett. Hogy Bencze

valóban egyike azoknak az erdélyi magyaroknak, akik a vasfüggöny tudatában a gyermekeik jövőjét már nem a magyar kultúrában felnőve képzelik el. Nemcsak döntött erről valahol vagy valamikor, még csak nem is töpreng rajta. Még csak lelkiismeret-furdalása sincs, és ez letaglózta. Sőt, később kísértő gondolatait egy „mit tehetnék én?” vállrándítással intézte el. Ami, persze, részben igaz is volt. De csak részben. Hisz magyar óvoda, bölcsőde, iskola valóban még a láthatáron sem volt, viszont a legtöbb menekült magyarul beszélt a gyermekeivel odahaza. Bencze nem. És aznap, azon az első látogatáson, amikor Csapó először szembesült ezzel, annyira megdöbben, hogy az első pillanatban alig bírt megszólalni is. Csak állt és állt, és hallgatott. Ő, aki csak magyarként akart élni Bécsben is (ha Erdélyben lehet, Bécsben miért ne?), s a születendő gyermekei jövőjét is a magyar kultúrában felnőve képzelte el – amikor Bencze lányai a kopogtatására a szomszéd szobából az asztalnál megjelentek, s németül mutatkoztak be, az első pillanatban percekig nem is jutott szóhoz. Így hát,

amikor a lányok megjelentek az ajtóban – Guten Tag, Herr Capo! Ich bin Anna! Guten Tag, Herr Capo! Ich bin Ulla –, csak állt, csak állt, és nem bírt megszólalni. Bár az is igaz, ekkor még őt nem szembesítette az élet a mindennapok várható kihívásaival. És nem gondolta végig azt sem, hogy mit tenne ő ilyen helyzetben. Igen, valamiért, valamilyen oknál fogva nem volt felkészülve rá, nem is gondolt erre. Természetesnek vette, hogy ha Bécsben van is, Bencze lányai csak magyarul szólhatnak hozzá.

Bencze térítette magához.

Bencze, aki időközben rájött, hogy mitől döbbenhetett meg Csapó, de rádőbbsent a lányok sérülékenységére is, látva Csapó megrökönyödését, rögtön megszólalt:

– Csapó úr még nem tud jól németül – mondta a lányokhoz fordulva németül, s megsimogatta a kisebbik szőke fejét. Ettől már magához tért Csapó is, rámosolygott a lányokra.

– Willkommen, Herr Capo! Isten hozta – mosolygott vissza a szavakat magyarul is tördelve a nagyobbik lány Csapó mosolyára, és kecsesen, kedvesen biccentett is a lábával.

Csapó András első gondolata az volt: „A kisebbik tehát már itt született.” Aztán arra gondolt rögtön: „Jobb lett volna, ha nem fogadom el a meghívást. Jobb lett volna nem jönni el.” Már-már fel is tette a kérdést is: – Ti németül beszéltek idehaza? – De Bencze Áron megelőzte. – Úgy gondoltuk, hogy először németül tanuljanak meg. Így könnyebb lesz beilleszkedniük. S majd – de ez a *majd* távlatot adott az időnek –, persze, később megtanulnak magyarul is. Amikor az már nem okoz nyelvi gondot számukra. – De Csapó töprengő arcát látva Bencze hirtelen váltott, érdesen azt kérdezte: – De hát szerinted végül is mi lesz a sorsunk?

– *A sorsunk?* – kérdezte meglepődve Csapó András, s valóban megdöbbsent Bencze szavain.

Igaz is, mi lesz a sorsunk?

De ideje sem volt elgondolkozni a feltett kérdésen, Bencze, aki talán már sokadszor tette fel ezt a kérdést önmagának, vagy ha nem is, szembesült vele nap mint nap, szemlátomást megsértődött. És nem adott időt a gondolkodásra, nekiszegte a kérdést: – Te mivel számoltál, amikor eljöttél otthonról?

– Én?

– Igen. Te!

– Nem is gondoltam végig...

– No, hát ez az! Mert ha végiggondoltad volna, ha végiggondolja az ember, nem jöttél volna el! De akkor és ott csak az eljövételre gondolt az ember. S csak itt szembesült az újabb kérdésekkel.

– Ebben igazad van. Valóban nem gondoltuk végig minden árnyalatát! – válaszolta most már ő is töprengve. – A színét és fonákját.

– Árnyalatát? – vette vissza a szót Bencze. – Nem gondoltunk végig semmit. És most itt vagyunk. Nap mint nap válaszokra kényszerít az élet. S amikor élni is kell, nem lehet mindenben gondolkodni. Pontosabban: lehet, de nem ér semmit. A lakbért fizetni kell. A villanyt, gázt, metrót, villamost szintén. Enni kell. És nem futja a luxus dolgokra is az ember ideje.

Csapó András, akit megdöbbsentettek s elgondolkoztattak Bencze szavai, már-már visszakérdezett: – Tehát az anyanyelv megtanulása, tudása szerinted luxus, Bencze Áron?

Bencze azonban dühösen folytatta: – Egyszerűen kizárunk egy fölösleges átmenetet. Tudod, így mennyi lelki sérüléstől óvod meg a gyermekedet?! Megalázástól, a másság örökös kihívásaitól?! Ezer és ezer megválaszolhatatlan kérdéstől?!

– És anyád? Az otthoniak? – villant át rajta.

Szerencséjére nem tette fel ezt a kérdést sem, mert Anna, a nagyobbik lány, aki kíváncsi értetlenséggel nézte az apja és az idegen férfi éles szóváltását, beszédét, megérintette az apja kezét: – Was ist...

Évekkel, egy évtizeddel később, amikor a virrasztásos hajnalokon majd az önnön bukásait, mindennapos lemondásait veszi számba, talán az élet történései okán is már megbocsátóbban viszonyul Bencze szavaihoz. De akkor és ott nem. Talán nem is a szavak, a lemondás pihekönnyűsége lepte meg? Az önmagához, az emlékezetéhez, a fajtájához való ragaszkodás hiánya? – Én –

mondta Bencze Áron ott és akkor, mielőtt leültek volna az ebédhez – már otthon elhatároztam, hogy magára az életre bízom mindezt. A kihívásokra a kihívás pillanatában adok választ. És a lehetőségeim függvényében. És ezzel el is toltam magamtól a töprengés és viaskodás lehetőségét. Az ember, aki elhagyja a szülőföldjét, ha nem számol le a múltjával, akkor csak a fájdalomnak él. Nap mint nap. És mi így jöttünk el. Már otthon megbeszéltük Ágnessel, tudomásul vettük, hogy ha élni akarunk, hogy élni tudjunk, a nyelvünkben, legalábbis a gyermekek előtt, németté kell válnunk. Egyszer kell elválni a kötelekeket, de akkor mindet. A gyökereknél – fűzte hozzá.

Csapó András először nem akart hinni a fülének, aztán, hogy megbizonyosodjon, rá is kérdezett:

– Hogy érted ezt?

– Nézd, András – válaszolta Bencze Áron –, nem otthon vagy. Itt vagy. Nem hívtak ide senki. A vasfüggöny meg ott van a határon. Nem lehet csak úgy átrepülni rajta. Nem vagyok madár, érted? Szokások, törvények szabályozzák az életünk. Nem lehet tudni azt sem, változik-e valaha valami is. Én viszont naponta kell választ adjak az élet kihívásaira. Nekem naponta kellene választ adjak a gyermekeim különböző kérdéseire. És nincs türelmem ehhez. És az áldozatvállalásokra sincs erőnk! Mert áldozatvállalás, önfeláldozás, ha tagadod is, a magyarsághoz való ragaszkodás! Áldozat, áldozatvállalás az, hogy este, amikor már hullnál bele az ágyba, a magyar szavakkal, nyelvvel küszködj!

– De hát...

– Nincs semmi *de*. A lányaim közül az egyik harmadikos, a másik elsős. Be kellett íratnom az iskolába. És magyar iskola nincs Bécsben. Mondd, mit tehettem volna?

Meghökken.

Csapó számára ez volt az első pillanat, amikor szembesült ezekkel a kérdésekkel. Az ilyen kérdések olyan távoliak voltak eddig, mint a csillagűr, csillagóceán, amelyek nemcsak hogy kérdésként sem fogalmazódtak meg, fel sem ötlöttek benne. Erre mindaddig nem is gondolt. Önmagával, a napi teendőivel, a saját mindennapos, földhözragadt életével, gondolataival volt elfoglalva. A napi válaszokkal. Valóban, mit lehet tenni? – töprengett el. Aztán felvillant rögtön az is, hogy hogyan és miként egyezkedett ő maga is különböző helyzetekben a sorssal. Milyen álmai voltak! Mit tervezett, s mi lett belőle. Kertészkedsz, kutyát sétáltatsz, Csapó András, ne feledkezz meg erről! Aztán átvillant rajta a menyasszonya, Horgas Eszter sorsa, és mégis visszakérdezett.

– Nem gondolsz arra, hogy egyszer mindezt a lányaid számon kérhetik?

– Legyen az ő döntésük – válaszolta dühösen Bencze Áron. – Nem akarom tetézni az életüket egy másik nép sorsával. Fájdalmával, ha úgy tetszik. És ha nem lesznek magyar emlékeik, nem lesz, ami fájjon nekik! A hiány nem okoz fájdalmat, lelkiismeret-furdalást, mindennapos gondot. Ezek az én életemmel lezárulnak bennem.

Csapó András először arra gondolt, föláll, és elmegy köszönés nélkül, otthagyja Bencze Áront. Örökre. Talán erre gondolt Bencze is, mert azt mondta: – Elmehetsz, ha gondold. Nem marasztallak, nem kérlek, hogy maradj.

– És Arany és Petőfi? – akarta kérdezni. – A szavaink sorsa?

Aztán mégsem kérdezett. A valóság, amelyet megtapasztalt, sokkal fájdalmasabb volt.